וירא

כ׳ מר־חשון

א. בקשר מיט כ׳ מרחשון — דער יום הולדת פון כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע[1] — האט כ״ק מו״ח אדמו״ר דער־ציילט[2] א סיפור פון בעל יום הולדת, וואס האט פאסירט ווען ער איז געווען א קינד פון פיר אדער פינף יאר, בשבת פ׳ וירא.

דער רבי נ״ע איז אריין צו זיין זיידן כ״ק אדמו״ר הצ״צ (צו מקבל זיין די ברכה בשייכות מיט זיין יום הולדת) און האט זיך פאנאנדערגעוויינט, זאגנדיק: פארוואס האט זיך דער אויבערשטער באוויזן צו אברהם אבינו און צו אונז (אים) באווייזט ער זיך ניט?

האט אים דער צ״צ געענטפערט: אז א איד א צדיק[3], צו ניין און ניינציק יאר, איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין, איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאל זיך באוויזן צו אים.

ב. מ׳האט שוין גערעדט כמה פע־מים[4] וועגן די הוראות אין עבודת ה׳ וואס מ׳קען ארויסנעמען פון דעם דאזיקן סיפור — ווי אלע סיפורי רבו־תינו נשיאינו וועלכע זיינען צו אונז דערגאנגען (ובפרט די וואס זיי אליין האבן מפרסם געווען), וואס אנטהאלטן הוראות לכאו״א. וועט מען זיך אפ־שטעלן איצט אויף נאך א נקודה אין דעם סיפור.

כ״ק מו״ח אדמו״ר האט מדייק געווען ביים דערציילן דעם סיפור, אז דער בעל יום הולדת איז דאן געווען א קינד פון פיר אדער פינף יאר. און וויבאלד אז דער דיבור פון א נשיא בישראל — ובפרט וואס ער רעדט ברבים און הייסט דערנאך אפדרוקן — איז זיכער אויס־גערעכנט און מדוייק בתכלית[5], דארף מען זאגן, אז אויך דער פרט פונעם סיפור איז ניט נאר צו ארויסברענגען די גדלות פון רבי׳ן נ״ע,

[אז אפילו גאר בקטנותו האט אים געארט פארוואס דער אויבערשטער בא־וויזט זיך ניט צו אים, און דאס האט אים אזויפיל דערנומען, ביז ער האט זיך פאנאנדערגעוויינט]

נאר דאס איז אויך א הוראה בעבודת ה׳ לכאו״א.

און דערפון איז פארשטאנדיק, אז אע״פ וואס דער סיפור אנטהאלט כו״כ הוראות לכל או״א (כנ״ל), איז אבער א עיקר הוראה (אויך) פאר די וואס זיינען אין דעם גיל פון בן ד׳ או בן ה׳,

און ניט נאר צו א גדול בשנים וואס איז במצבו הרוחני ווי א קטן בן ד׳ או בן ה׳[6], שלא הגיע ל(שלימות ה)חינוך[7] — ד.ה. אזא וואס האט אויף אזויפיל קיין דעת ניט, אז ניט נאר וואס ער (מצד עצמו) פארשטייט ניט, נאר ער קען אויך

1) שנת כתר״א. תולדותיו בפרטיות — ראה „חנוך לנער". ס׳ התולדות אדמו״ר מהורש״ב (קה״ת תשל״ב). וראה לקמן ע׳ 137 הערה הראשונה.

2) ש״פ וירא, כ״ף מרחשון, תרצ״ג. נדפס בהיום יום ע׳ קג (בקיצור). לקו״ש ח״א פ׳ וירא. ח״ה כ׳ מרחשון. שם ע׳ 321.

3) ראה לקו״ש הנ״ל — ב׳ הנוסחאות שבזה (נת׳ בלקו״ש ח״ה שם).

4) לקו״ש הנ״ל. ועוד.

5) להעיר מפיה״מ להרמב״ם אבות פ״א מי״ז.

6) ראה בכ״ז בארוכה לקו״ש ח״א שם (ע׳ 24).

7) ראה לקמן בפנים סעיף ד ובהערה 16, 17.

ניט אויפנעמען השפעה פון א צווייטן — אז אויך ער קען מאנען, און מיט אן אינערלעכן תוקף [בדוגמת ענין הבכי', וואס ווייזט אז די זאך רירט אים אן מיט א תוקף העכער פון זיין מדידה והגבלה], אז דער אויבערשטער זאל זיך צו אים באווייזן, ביז — ווי ער האט זיך באוויזן צו אברהם אבינו[8]

[והטעם — וויבאלד אז אברהם אבינו איז פון די ג' אבות — של כאו"א מבנ"י שבכל הדורות — איז ביי יעדן אידן (ביי יעדן איינעם פון די בנים) דא בירושה די ענינים וואס זיינען געווען ביי די אבות[9]],

נאר (בעיקר) צו א קטן בן ד' או בן ה' כפשוטו, אז אויך אים קען מען מחנך זיין באופן כזה, אז ער זאל מאנען בתוקף, עד כדי בכי', אז דער אויבערשטער זאל זיך צו אים באווייזן ווי צו אברהם אבינו.

ג. לכאורה קען מען פרעגן: וואס פאר א דמיון און פארגלייך איז דא צווישן דעם רבי'ן נ"ע און יעדן אידישן קינד?

דער רבי נ"ע, זייענדיק א קדוש מבטן, נשיא בן נשיא, איז שוין בקטנותו געווען אין אים ניכר א מעין פון זיין שפעטערדיקער גדלות (כמרז"ל[10] „בוצין מקטפי' ידיע"), ומובן אז שוין דאן איז ער געווען מער בר דעת ווי אנדערע ואפילו גדולים — היינט ווי קען מען פון אים אפלערנען בנוגע דעם חינוך פון יעדן אידישן קינד, דער „שיעור החינוך" איז דאך „בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו"[11]?

ואע"פ אז ס'איז ברור, כנ"ל, אז דער תוכן הסיפור איז שייך (ניט נאר צו א נשיא בישראל, נאר) אויך צו כאו"א — ווארום, ווי גערעדט פריער, פון דעם גופא וואס מ'האט דעם סיפור דערציילט ברבים און דערנאך אפגעדרוקט, איז א ראי', אז דאס איז ניט פון די עניני הנשיא וואס „משכמו ומעלה גבוה מכל העם"[12], נאר פון זיינע ענינים צו וועלכע יעדערער מכל העם האט א שייכות —

איז אבער גענוג צו זאגן, לכאורה, אז דאס איז א הוראה פאר גדולים בשנים (ביז אפילו צו די וואס ברוחניות הענינים לא הגיעו לשלימות החינוך, כנ"ל) — פארוואס דארף מען זאגן אז דאס איז שייך (אויך) צו א קטן כפשוטו (בשנים)?

ד. ווערט מען דאס פארשטיין בהקדים וואס מען געפינט כו"כ שיעורים בענין החינוך. כאטש אז „שיעור החינוך .. הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו" כנ"ל — זיינען אבער דא כמה ענינים וואס מ'פארבינדט מיט א גיל מסויים[13], ביז צום דין כללי, אז „בציר מבר שית לא תקביל, בר שית קביל וספי

---

8) ראה לקו"ש שם (ע' 24 ואילך).

9) תו"א ר"פ וארא. וראה לקו"ש חט"ז ע' 52־3 — בביאור פרש"י (ר"פ וארא) „וארא, אל האבות" — שיש יתרון בענין ד„וארא אל האבות" (שזה כולל ה„וירא אליו ה'") לגבי בחי' הפרטיות של האבות (אברהם — חסד, וכו') — כי כל הענין ד„וארא" זה הוא רק להיות „(אל) האבות", ולכן ישנו ענין זה אצל כאו"א מישראל (הבנים, היורשים) באותה הדרגא כמו"ש אצל האבות (המוריש) [משא"כ בזה שמורישים האבות לכאו"א מבנ"י מבחי' הפרטית, יש חילוק בין האבות והבנים], ע"ש.

10) ברכות מח, רע"א.

11) שו"ע אדה"ז או"ח סשמ"ג ס"ג.

12) ש"א ט, ב. וידוע הביאור (אוה"ת וירא (כרך ד') תשסד, ב. ועוד) דאפילו „שכמו" גבוה מכל העם (כולל הראש של כאו"א).

13) ראה לדוגמא (נוסף על הבא לקמן) — עירובין רפ"ח (לענין עירובין וסוכה). הנסמן לקמן הערה 17.

לי׳ כתורא״[14] — אַז דער לימוד התורה מיט אַ קטן אין אַן אופן פון „ספי לי׳ כתורא״[15] [וואָס דאָס ברענגט צו אַ העכערע שלימות בחינוך בכלל[16], כמובן] הויבט זיך אָן ערשט ביי „בר שית״[17].

און הגם אַז אויך אין דעם ענין זאָגט מען אַז דאָס איז תלוי אין „כח הבן ובנין גופו״[18] (און בא אַ „כחוש״ וואַרט מען ביז „כבן שבע״[19]) — איז אָבער „בציר מבר שית לא תקביל״[20], אפילו אויב ער איז אַ שטאַרקער קינד[21], נאָך מער ווי אַן אַנדערער וואָס איז שוין „כבן שבע״.

דאָס הייסט, אַז דער שיעור פון „בר שית״ בנוגע צום ענין פון „ספי לי׳ כתורא״ — שלימות החינוך — איז ניט תלוי אין דעת וכח הקטן: ס׳איז ע״ד פון שיעור „בן י״ג למצות״[22], אַז אפילו ווען עס זאָל זיין אַ קטן אַ בר דעת[23] גדול ביותר, נאָך מער ווי אַ צווייטער וואָס איז שוין אַ גדול בשנים[24], איז ער פטור פון מצות (מה״ת), ער ווערט ניט נצטרף צו אַ מנין, וכו׳.

ה. די הסברה אין דעם איז פאַרבונדן מיטן אויפטו פון מ״ת אין דער עבודה אין תומ״צ לפני מ״ת:

די מצות (ועבודה) פאַר מ״ת האָבן דערלאַנגט ביז אין שרש הנבראים[25], און דערפאַר איז אין דערויף געווען נוגע נאָר די שלימות האדם (הנברא) בעבודתו ית׳ (וואָס דורך דעם האָט ער ממשיך געווען אלקות משרשו דהנברא ומקורו); אָבער ס׳איז ניט געווען אַזויפיל נוגע אין וועלכן אופן (מיט וואָס פאַר אַ גשמי, וכיו״ב) ער טוט די עבודה ומצוה[26]. וואָס דערפאַר האָט יעקב אבינו אויפגעטאָן די המשכה שע״י תפילין דורך זיין עבודה מיט די „מקלות״, כמבואר בזוהר[27].

14) כתובות נ, א. ב״ב כא, א. וראה רמב״ם הל׳ ת״ת פ״א ה״ו. פ״ב ה״ב. טושו״ע יו״ד סרמ״ה ס״ה (וראה לקמן הערה 31 בדעת השו״ע). הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״א ס״א.

15) משא״כ „לגלגל״ שמתחיל מבן חמש כדתנן באבות (ספ״ה) בן חמש למקרא (תוד״ה וספי לי׳ — כתובות שם. ב״ח שם. קו״א להל׳ ת״ת שם קרוב לסופו). וראה לקמן הערה 31 בשוה״ג.

16) ראה רש״י ב״ב שם, דאספי לי׳ כתורא היינו ש„האכילהו .. תורה בעל כרחו כשור .. עול על צוארו״, והיינו שאז מתחיל החינוך לעול מצות (כבן י״ג שנה).

17) להעיר ג״כ דגבי נט״י „פחות מבן שש .. (ש)דינו כקוף לפי שאין בו דעת כלל ואין כוונתו כוונה״ (שו״ע אדה״ז או״ח סקנ״ט ס״כ. מב״י (ד״ה וקוף) ורמ״א שם סי״א) *: שיעור הכי פחות דפעוטות שמקחן מקח כו׳ — אף שהוא „כל חד וחד לפי חורפי׳״ — הוא „כבר שית״ (גיטין נט, א. רמב״ם הל׳ מכירה פכ״ט ה״ו. טושו״ע חו״מ ר״ס רלה).

18) לשון הרמב״ם הל׳ ת״ת פ״ב שם. ועד״ז בפ״א שם. טור יו״ד שם. הל׳ ת״ת לאדה״ז שם.

19) תוד״ה כבן שש כבן שבע ב״ב שם. רמב״ם, טור, שו״ע (וש״ך) והל׳ ת״ת לאדה״ז שם.

20) וצע״ק בהל׳ ת״ת לאדה״ז שם, שלא הביא השלילה (כברמב״ם פ״ב שם. טור שם. שו״ע שם ס״ח) ד„בפחות מכאן אין מכניסין אותו״.

21) ראה לקמן הערה 31 ובשוה״ג שם.

*) וגם להדיעה שגם פחות מבן שש כשר, הוא (לא לפי שיש לו (קצת) דעת, כ״א) מפני שנט״י א״צ כוונה (ראה ב״י שם. ועייג״כ שו״ע אדה״ז הל׳ שחיטה ס״ב קו״א סק״א).

22) אבות ספ״ה.

23) ולא רק חריף ובעל השגה כו׳ — ראה קונטרס התפלה פ״ה. סה״מ עת״ר ע׳ קטו. המשך תער״ב ח״ג ע׳ א׳רכז.

24) כי גם להדיעה שהשיעור דבן י״ג למצות נלמד מזה שנק׳ „איש״, שלדיעה זו הו״ע שבטבע, שבן י״ג נעשה גדול בשכל ודיעה (ראה בכ״ז לקו״ש (ח״ה ע׳ 421. ח״י ע׳ 71. לקמן ע׳ 291). וש״נ) — ה״ז רק רוב בנ״א, והמיעוט נגרר אחרי הרוב. וראה לקמן הערה 29.

25) ראה ס׳ הערכים־חב״ד ע׳ אבות ס״ג, וש״נ.

26) ראה ד״ה זכור תרס״ה פ״ט (סה״מ תרס״ה ע׳ רכ־כא). ועוד. לקו״ש ח״ג ע׳ 888. ח״ה ע׳ 327. וראה ס׳ הערכים שם ס״ד.

27) ח״א קסב, א. וראה תו״א כג, ג.

משא״כ די עבודה פון תומ״צ נאָך מ״ת איז ממשיך פון מאציל ב״ה שלמעלה משרש הנבראים. וואָס די המשכה קען אַ נברא ניט אויפטאָן מצד עצמו, נאָר ווייל אַזוי האָט דער מאציל אויסגעשטעלט, אַז ווען מ׳טוט מצוה פלונית ווערט די המשכה פון מאציל למטה. ובמילא ווערט די המשכה אויפגעטאָן דוקא ווען די מצוה ווערט געטאָן בדיוק לויט די מדידות[28] ושיעורים וואָס זיינען געגעבן געוואָרן מלמעלה (ביי מ״ת).

[ווי״ל אַז אויך איצטער, ווען עס זאָל זיין אַ צדיק ווי יעקב אבינו, קען ער אויפטאָן דורך „מקלות״ ווי יעקב האָט אויפגעטאָן — אָבער דאָס איז נאָר אַ המשכה פון שרש הנבראים (לויט דעם גודל העבודה פון דעם צדיק), ס׳איז אָבער ניטאָ אין דעם המשכת המאציל, וואָס דאָס איז די עבודה פון נאָך מ״ת].

ועד״ז איז בנוגע די שיעורים פון זמן החיוב: דאָס וואָס עס קען זיין אַ קטן אַ בר דעת גדול יותר ווי אַ גדול בשנים, איז דאָס נאָר בנוגע שלימות שלו (של הנברא)[29]; בנוגע אָבער די ענינים פון מ״ת — המשכת המאציל — איז דאָ אַ מדידה מלמעלה, אַז דאָס הויבט זיך אָן ערשט ביים עלטער פון י״ג שנה[30]; ועד״ז בענין החינוך — אַז שלימות החינוך (באופן פון „ספי לי׳ כתורא״) איז פון בר שית.

וא״ו. דערפון איז אויך פאַרשטאַנ־דיק בעניננו, וויבאַלד אַז דער רבי נ״ע איז דאַן געווען „בציר מבר שית״, איז ניט קוקנדיק אויף זיין גדלות אין דעת וכו׳ שוין אין יענעם עלטער — איז ער אָבער נאָך אַלץ (בנוגע להענינים דמ״ת) געווען אין אַ דרגא פון „בציר מבר שית״ וואָס לא הגיע לשלימות החינוך[31].

און היות אַז ביים מפרסם זיין דעם סיפור הנ״ל — וואָס באַווייזט אַז ס׳איז ניט קיין ענין מיוחד פאַר נשיאי ישראל כנ״ל — האָט דער רבי מדייק געווען צו דערציילן אויך דעם פרט, אַז דער רבי נ״ע איז געווען אַ קינד פון פיר אָדער פינף יאָר, איז פאַרשטאַנדיק, אַז דאָס איז שייך צו יעדן אידיש קינד וואָס איז „בציר מבר שית״, וויבאַלד אַז ע״פ דער מדידה פון תורת אמת, איז ער אין דעם זעלבן סוג ודרגת החינוך.

ז. ע״פ הנ״ל — אַז מיטן מפרסם זיין דעם סיפור, איז דער רבי געווען אויסן אַ הוראה אין דעם חינוך פון אַ קטן כפשוטו — וועט מען אויך פאַרשטיין ווי אין דעם סיפור ליגט (ניט סתם אַ הוראה אין עבודת ה׳, ביז אפילו פאַר קטנים, נאָר) אַ חידוש עיקרי בנוגע דעם אופן החינוך:

28) כידוע בענין המדידה דתורה ומצוות (ד״ה והוא כחתן תרנ״ז פ״ה ואילך. המשך תרס״ו ע׳ נב ואילך. ועוד).

29) להעיר מדעת החת״ס (שו״ת יו״ד סשי״ז) שגבי ב״נ השיעור של גדלות (גם עתה) תלוי בכ״א כפי שכלו ודעתו.

30) להעיר מספר השיחות תש״ה ע׳ 2.

31) בשו״ע יו״ד שם סעיף ח: „מכניסים התינוקות .. בן חמש שנים שלימות״ (ו„בן שש״ (שברמב״ם שם) „היינו בן חמש שנכנס בשנת שש״ * — ב״י שם ד״ה ומ״ש בפחות. כס״מ הל׳ ת״ת פ״ב שם) — והרי בנדו״ד הי׳ כ״ק אדנ״ע „בן ד׳ או ה׳״.

אבל ראה ב״ח שם (ד״ה מכניסין) דסתימת הלשון „כבן שש כבן שבע״ משמע דשלימות בעינן. וכ״ה דעת אדה״ז בהל׳ ת״ת שם („בן שש .. שלימות״), כמו שהאריך בקו״א שם (קרוב לסופו).

*) מתאים למשנה בן ה׳ למקרא. ובתוד״ה בבציר ב״ב שם (הובא בב״י שם) מפרש — ע״פ כתובות שם „כל המכניס את בנו פחות מבן שש כו׳ הא דבריא״ — דבן ה׳ למקרא בבריא לגמרי (ובש״ך שם סק״ג משמע שמפרש כן דעת השו״ע).

אבל ברמב״ם וטור (ואדה״ז) לא חילקו בין בריא לבריא (ראה ב״ח שם). וראה לעיל הערה 15.

ס'איז ידוע וואס דער רמב"ם[32] איז מאריך בנוגע דעם אופן הלימוד מיט א קטן, אז מען דארף אים מזרז זיין „בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו . . קרא ואתן לך אגוזים כו'", ווייל מצד „מעוט שניו וחולשת שכלו אינו מבין מעלת אותו הטוב".

און דא מאנט מען ביי א קינד, אז אים זאל „אנרירן" און „דערנעמען" ועד כדי בכי' — ניט טוב גשמי וכיו"ב, נאר — פארוואס דער אויבערשטער באווייזט זיך ניט צו אים; ד.ה. אז מען דארף מחנך זיין א קינד אז ג-טלעכקייט זאל ווערן א „טייל פון זיין לעבן"[32*] („דברים שהם אהובים אצלו"), ביז אז אים זאל שטארק פאראַרן וואס דער אויבערשטער באווייזט זיך ניט צו אים און אין דעם אופן ווי ער האט זיך באוויזן צו אברהם אבינו.

וואלט ניט געווען דער מאורע הנ"ל מיטן רבי'ן נ"ע — קען מען ניט וויסן צי מ'וואלט געקענט פועל'ן אזא געפיל בא יעדן אידיש קינד, ווארום וויבאלד אז מצד טבעו ציט ער זיך, כנ"ל ברמב"ם, צו דברים גשמיים, דארף מען אים מחנך זיין און מזרז זיין מיט יענע ענינים „שהם אהובים אצלו";

אבער לאחרי ווי ס'איז געווען דער מאורע הנ"ל — ובפרט נאך דעם ווי כ"ק מו"ח אדמו"ר האט דערציילט דעם מאורע ברבים און געהייסן אפדרוקן — איז א דבר ברור, אז דערמיט האט מען מגלה געווען, יתרה מזה — פותח געווען א נייעם צינור[33] ודרך בענין החינוך, אז איצט, דורך א חינוך כדבעי, קען מען איצט[34] פורץ זיין די גדרי הטבע פון אידישע קינדער, און זיי איינגעוואוינען צו וועלן רוחניות, ביז צו ארויסרופן ביי זיי א תשוקה נפלאה אז דער אויבערשטער זאל זיך צו זיי באווייזן.

און בשעת מען זעט א אידיש קינד וואס אים ארט ניט וואס דער אויבערשטער באווייזט זיך ניט צו אים — איז עס ניט ווייל ער איז ניט שייך צו דעם, נאר ווייל דער מחנך רעדט ניט בזה קיין דברים היוצאים מן הלב.

ח. ע"ד ווי די הוראה פון דער שאלה ובכי' פון רבי'ן נ"ע איז צו יעדן אידיש קינד כנ"ל בארוכה, אזוי אויך איז מובן, אז דער ענטפער פון צ"צ צום רבי'ן נ"ע — „אז א איד א צדיק צו ניין און ניינציק יאר איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאל זיך באווייזן צו אים" — איז דאס אן ענטפער — און במילא — שייך צו(ם חינוך פון) יעדן אידיש קינד:

דער פשט אין ענטפער פון צ"צ איז דאך ניט אז דער אויבערשטער האט זיך באוויזן נאר צו אברהם'ען (ווייל ער האט מחליט געווען צו ניין און ניינציק יאר אז ער דארף זיך מל זיין), אבער אז צו אנדערע ובפרט בדוגמת דעם רבי'ן נ"ע האט עס קיין שייכות ניט — ווייל דאן האט דער צ"צ געדארפט ענטפערן בקיצור, אז מען קען זיך ניט גלייכן צו אברהם אבינו[35];

---

32) בפיה"מ שלו סנהדרין ר"פ חלק. וראה הל' תשובה פ"י ה"ה.

*32) להעיר גם מלקו"ש ח"ו ע' 127.

33) כידוע בענין „פתח ר"ש" וכיו"ב (סה"מ תרע"ח ע' רפג. ועוד).

34) ע"ד שמצינו בכמה ענינים — גם להלכה (רמ"א אה"ע סקנ"ו ס"ד. מג"א או"ח סקע"ג סק"א. שו"ע אדה"ז חאו"ח סו"ס קעט (ואף שהוא בענין של סכנה). וראה שד"ח (כרך א' ע' רי ואילך, כ"י ע' קצד). וש"נ) — שנשתנו הטבעים. וראה לקו"ש ח"כ ע' 386 ואילך.

35) ובמכש"כ שאפילו למשה נאמר „במקום גדולים — אברהם — אל תעמוד" (דב"ר פ"ב, ז).

נאָר דער פשט איז, אַז דאָס איז אַ הוראה ווי אַזוי יעדערער קען צוקומען צו „וירא אליו ה'", דורך דער החלטה אַז אין וועלכן מצב רוחני מען זאָל נאָר זיין (אפילו ווען מ'איז אַ צדיק אין עלטער פון ניין און ניינציק יאָר), דאַרף מען זיך מל זיין, דאָס מיינט: מען דאַרף זיך באַוואָרענען און האָרעווען אויף צו אַראָפּנעמען דעם צודעק, דעם העלם והסתר העולם[36].

און דער הרגש איז שייך צו כאו"א מישראל, וואָרום כאָטש אַז אברהם איז געווען „אַ צדיק צו ניין און ניינציק יאָר" — וואָס זיינען געווען „יומין שלמין"[37] בעבודתו ית' — ובמילא איז זיין החלטה אַז ער דאַרף זיך מל זיין (זיך באַוואָרענען פון העלם העולם) אַ פיל גרעסערער חידוש ווי די החלטה פון דעם וואָס איז ניט קיין צדיק[38] —

איז אָבער ידוע אין דעם ענין פון „פתח"[39], אַז נאָך דעם ווי איינער האָט געהאָרעוועט אויף אַ געוויסן ענין און אים ממשיך געווען בעולם, איז ער דערמיט פותח דעם צינור פאַר אַנדערע, אַז דערנאָך קענען אויך זיי דערגרייכן דעם ענין מיט פיל ווינציקער יגיעה,

[ועאכו"כ נאָך מ"ת, וואָס מ'קען אויפטאָן דורך אַ פיל קלענערער און גרינגערער עבודה, דאָס וואָס די אבות האָבן אויפגעטאָן דורך עבודה ויגיעה גדולה[40]].

ט. און דאָס איז די הוראה (פון דעם צ"צ'ס ענטפער) בענין החינוך אויך צו קטנים:

נאָך דעם ווי מען רופט אַרויס ביים קינד די תשוקה נפלאה אַז דער אויבערשטער זאָל זיך באַווייזן צו אים, דאַרף מען אים מסביר זיין, אַז דער דרך לזה איז דורך דער החלטה אַז מען דאַרף זיך אַלעמאָל „מל" זיין, זיך באַוואָרענען און אַראָפּנעמען דעם העלם והסתר העולם.

ד.ה. מען דאַרף מחנך זיין אַ קינד צו ניט נתפעל ווערן פון העלם והסתר העולם — אויף אים זאָל ניט פועל זיין וואָס „וועלט" זאָגט, נאָר וואָס תורה וויל; און די החלטה ביי אים זאָל זיין אַזוי שטאַרק, ביז „גם כי יזקין לא יסור ממנה"[41] — דאָס איז ביי אים אַזוי איינגעוואָרצלט, אַז ער געדענקט אַלעמאָל, אפילו ווען ער איז שוין אין אַ העכערע און אין אַ גאָר גאָר העכערער דרגא אין עבודת ה', אַז ער מוז זיך „מל" זיין.

און דאָס ברענגט אַז שוין בקטנותו זאָל ביי אים זיין „וירא אליו ה'", וואָס דאָס באַלייכט אים מיט זיין סביבה, אין אַן אופן פון „והי' ה' לך לאור עולם"[42].

יו"ד. כשם ווי רבותינו נשיאינו האָבן פותח געווען אַ צנור חדש בענין החינוך בנוגע „בין אדם למקום"

— אַז איצט קען מען מחנך זיין אידישע קינדער צו גלוסטן ענינים פון אידישקייט (ניט צוליב שכר כו', נאָר)

36) ראה בכ"ז לקו"ש ח"א ע' 26. ח"ה ע' 87. ע' 321 ואילך.

37) זח"א רכד, א. תו"א טז, א. עט, ב. וראה לקו"ש שבהערה הקודמת.

38) ראה לקו"ש ח"ה ע' 90. ע' 323.

39) ראה לעיל הערה 33. וראה מאמרי אדה"ז הקצרים (ע' תסד) — בענין של הבנה והשגה — שהה'מ הי' „נוהג כנשפלה לו איזה השגה הי' אומרה בפה אף שלא יבינו השומעים . . בכדי להמשיך את ההשגה . . בזה העולם ואזי . . יוכל אחר . . להשיגה".

40) ראה ד"ה אמרת ה' תרצ"ה פ"ג (בסה"מ קונטרסים ח"ב). וראה ד"ה זכור שם רפי"א.

41) משלי כב, ו.

42) ישעי' ס, יט.

אין אן אופן אַז זיי (די ענינים) זאָלן ווערן אַ טייל פון זייער לעבן, ביז אַז עס פאַראַרט זיי עד כדי בכי׳ פאַרוואָס דער אויבערשטער באַווייזט זיך ניט צו זיי ווי ער האָט זיך באַוויזן צו אברהם אבי־נו —

עד״ז געפינט מען די נקודה אין ענינים שבין אדם לחבירו, און אויך אין אַ סיפור פון בעל יום ההולדת בימי קטנותו[43]:

ווען דער רבי נ״ע איז געווען בן ד׳ שנים, האָט אַמאָל דער שניידער גע־בראַכט אַ בגד וואָס ער האָט געניייט פאַר אמו הרבנית. בשעת מ׳האָט בוחן געווען דעם בגד, האָט דער רבי נ״ע אַרויסגענומען לתומו אַ חתיכת בגד פון דעם שניידער׳ס קעשענע. דער שניידער האָט זיך פאַרשעמט און ער האָט זיך אָנגעהויבן פאַרענטפערן אַז ער האָט פאַרגעסן וועגן דער שטיקל סחורה וואָס איז ביי אים געבליבן וכו׳.

דערנאָך, אַז דער שניידער איז אַוועק־געגאַנגען, האָט אים אמו הרבנית אויס־גערעדט אַז צוליב אים איז דער שניידער פאַרשעמט געוואָרן. ווען ער האָט דאָס געהערט, האָט ער זיך ביטער פאַנאַנדערגעוויינט.

אין עטלעכע וואָכן אַרום איז ער אַריינגעגאַנגען צו זיין פאָטער (דער רבי מהר״ש) און האָט ביי אים געפרעגט ווי אַזוי מען קען מתקן זיין דעם עון פון הלבנת פנים. ווען זיין טאַטע האָט אים געפרעגט פאַרוואָס פרעגט ער די שאלה, האָט ער געענטפערט אַז ער וויל דאָס וויסן, ניט דערציילנדיק דערביי וואָס האָט פאַסירט.

אַז אמו הרבנית האָט אים געפרעגט פאַרוואָס ער האָט ניט געוואָלט דער־ציילן דעם טאַטן די גאַנצע מעשה, האָט ער געענטפערט: ס׳איז געגוג וואָס ער איז נכשל געוואָרן אין הלבנת פנים, זאָל ער נאָך עובר זיין אויף רכילות און לשון הרע?!

יא. בהשקפה ראשונה איז ניטאָ קיין „געוואַלד״ בנוגע דער הלבנת פנים וואָס איז דאָ געווען — וואָרום, ווי ער איז מדייק אין סיפור, האָט דער רבי נ״ע אַרויסגענומען די חתיכת בגד „לתומו״, ד.ה. בשוגג[44] [און דערצו נאָך, איז דאָס ניט געווען ברבים[45] — בלויז אמו הרבנית איז דערביי געווען] — און פונ־דעסטוועגן, ווי נאָר ער האָט דערהערט אַז דער שניידער האָט זיך פאַרשעמט, האָט דאָס אים שטאַרק דערנומען, ביז צו אַ בכי׳ מרה.

וואָס דאָס באַווייזט דאָך, אַז אים האָט פאַרדראָסן (ניט אַזויפיל וואָס די הלבנת פנים איז געווען דורך אים, אַז אים קומט אַן עונש וכו׳, נאָר) די עצם זאַך וואָס אַ איד איז פאַרשעמט געוואָרן.

און דערפאַר האָט ער אויך ניט גע־וואָלט דערציילן זיין טאַטן וועגן דעם — הגם דאָס ניט ענטפערן אביו אויף זיין שאלה קען אפשר אַריינגיין אין גדר פון כיבוד אב כו׳; אויך וואָלט דאָך דער דערציילן געווען בלויז צוליב תיקון החטא — ווייל ער האָט ניט געקענט פאַרטראָגן די עצם זאַך אַז עס זאָל זיךריידן וועגן דעם לא טוב פון אַ אידן (באיזה אופן שהוא).

43) נדפס בחנוך לנער ע׳ 9. ס׳ התולדות שם ע׳ 8.

44) להעיר דחיוב בושת הוא רק במתכוין (משנה ב״ק פו, ב).

45) להעיר שיש דיעה שהלבנת פנים היא רק ברבים (נסמן באנציק׳ תלמודית בערכו (ע׳ רי)).

און וויבאלד אז מ׳האט אונז דערציילט דעם דאזיקן סיפור, צוזאמען מיט דער הדגשה אז דער רבי נ״ע איז דאן אלט געווען פיר יאר, איז דערפון א ראי׳ אז איצט קען מען מחנך זיין יעדער אידיש קינד אפילו אין דעם גיל אין אט דעם אופן.

יב. פון כל הנ״ל איז אויך דער לימוד אויף וויפל ס׳איז דער חוב על כאו״א מישראל צו משתדל זיין זיך אין ענין החינוך, סיי בנוגע אייגענע קינדער

— כפתגם בעל יום הולדת נ״ע הידוע[46]: אט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדן אידן, אן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדן אידן צו טראכטן יעדן טאג א האלבע שעה וועגן דעם חינוך פון קינדער, און טאן אלץ וואס עס איז בכוחו צו טאן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אז זיי זאלן גיין אין דעם דרך וואס מען איז זיי מדריך —

סיי בנוגע אנדערע אידישע קינדער, וועמענס עלטערן האבן (מאיזו סיבה שתהי׳) זיי ניט געגעבן א חינוך כדבעי, וואס דאן ליגט דער חוב על כל חכם וחכם מישראל[47] צו פארזארגן אז דער קינד זאל באקומען א חינוך כדבעי,

און דורך דעם שטעלט מען אויף די „צבאות ה׳״ וואס וועלן ארויסגיין פון גלות — בנערינו ובזקנינו גו׳ בבנינו ובבנותנו[48] — דורך משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחות ש״פ וירא, כ״ף מרחשון, תשל״ו ותשל״ז)

---

46) היום יום ע׳ יג.

47) רמב״ם שם פ״א ה״ב. הל׳ ת״ת לאדה״ז שם ס״ח (ומוסיף: (מ״ע) של תורה). טושו״ע שם ס״ג [ושם — „חכם״ (רק פ״א). ויל״פ כפל לשון הרמב״ם ואדה״ז „כל חכם וחכם״, שכולל בזה כל סוגי חכמים — ע״ד „כל צדיק וצדיק״ שבמשנה סוף עוקצין (וראה תוי״ט שם. ובארוכה שיחת י״ט כסלו תשל״ח — סה״ש תשמ״ח ח״ב ע׳ 647 ואילך), „איש איש״ דפ׳ אמור (כב, יז. מנחות עג, ב. פרש״י עה״ת שם, כה)] ובכ״מ.

48) בא י, ט.

כ׳ מר־חשון*

א. אין דעם מאמר רז״ל בסיום מס׳ ברכות (און עד״ז בסיום מס׳ מו״ק[1]) זיינען דאָ צוויי גירסאות: א) „ת״ח אין להם מנוחה לא בעוה״ז ולא בעוה״ב כו״; ב) „צדיקים אין להם מנוחה כו״ (די גירסא[2] ווערט געבראכט בכמה מקומות[3]).

וי״ל, אַז דער אונטערשייד אין לשון פון די גירסאות דריקט אויס אַן אונ־טערשייד אין זייער תוכן: לויט דער גירסא „ת״ח אין להם מנוחה כו״ רעדט דער מאמר רז״ל וועגן אַ מעלה מיוחדת וואָס איז דאָ נאָר אין לימוד התורה („תלמידי חכמים״), כדלקמן; דאַקעגן לויט דער גירסא „צדיקים אין להם מנוחה כו״ רעדט זיך דאָ ניט וועגן דער באַזונדערער מעלה פון לימוד התורה, וואָרום דער תואר צדיק איז כולל אין זיך[4] אויך מארי עובדין טבין[5], וואָס זיינען ניט קיין ת״ח.

דאַרף מען פאַרשטיין דעם טעם החילוק צווישן די צוויי שיטות.

ב. דאָס וואָס „ת״ח אין להם מנוחה כו׳, איז דער אריז״ל מסביר אין לקוטי הש״ס: „כי בעולם שלאחר המיתה ת״ח עוסקים בתורה עולין מדרי׳ למדרי׳ ומישיבה לישיבה .. כי כמו שהשי״ת אין לו סוף כך תורתו אין לה סוף״.

לויט דעם איז פאַרשטאַנדיק דער טעם פון דער גירסא „ת״ח אין להם מנוחה כו״ — וואָרום דוקא תורה (בסגנון הידוע — חפצא פון מצות ת״ת) איז בבחי׳ „אין לה סוף״[6], און דערפאַר איז אויך ניטאָ קיין מנוחה (קיין סוף) צו די עליות פון (גברא פון מצות תלמוד תורה, פון) ת״ח וואָס

*) יום הולדת • כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע — בשנת תרכ״א. תולדותיו בפרטיות — ראה „חנוך לנער״.

וראה רשימת כ״ק אדמו״ר (מהוריי״צ) נ״ע מב׳ כ״ף מרחשון תש״ה (נעתקה בלקו״ש ח״ב ע׳ 496): „בחלומי ראיתי את הוד כ״ק אאמו״ר כו׳ ואמר במעל״ע זה שנתמלאו פ״ד שנים לירידת נשמתי .. וכפי הסדר הנה כל א׳ מכ״ק רבותינו ואבותינו הק׳ יאמר דרוש על פסוק דקאַפיטל פ״ד״. ומזה מוכח שהעליות כו׳ שביום הולדת ישנן גם לאחר ההסתלקות (לקו״ש שם. ועד״ז שם ע׳ 607).

שיחה זו נדפסה בלה״ק בלקו״ש חי״ד ע׳ 179 ואילך. וכאן היא בשינויים והוספות.

1) בטעם השינויים בין מס׳ ברכות ומס׳ מו״ק — ראה לקו״ש חי״ד ע׳ 173 ואילך.

2) של״ה בהקדמה (יז, א). עמק המלך שער הדיקנא פ״ח (סא, ג). ועוד.

3) אוה״ת ואתחנן ע׳ ס״ז. המשך תרס״ו ע׳ יב.

*) בענין יום הולדת — ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 86 בשוה״ג להערה ו ובנסמן שם.

4) ראה נדה טז, ב. ובכו״כ מקומות. רמב״ם הל׳ תשובה רפ״ג.

5) ד„עיקר פי׳ צדיק נק׳ כן מי שמקיים המצות״ (לקו״ת מסעי צא, א. שה״ש טז, ג).

ואף שבתו״א צח, ב׳ מביא (בהמשך להמבואר שם ע״ד העליות בהשגת התורה) „מ״ש בלקוטי הש״ס להאריז״ל על מארז״ל צדיקים אין להם מנוחה כו׳״ (ולא הגירסא „ת״ח״)

— הרי צדיק במרז״ל (ולא רק בתושב״כ) — ישנו במובן הכי רחב (וכמו רשע או צדיק לא קאמר — נדה טז, ב. וראה תניא פ״א דשולל רק רשע בדינו), כולל גם בע״ת, ת״ח וכו׳ ועד במובנו הכי מצומצם — רק אלה שעבודתם במדת היסוד (תניא פי״ד מתיקונים — בהקדמה. וראה זח״ג קט, ב). — אבל בשום מקום אין לפרשו שפי׳ (רק ת״ח ו)לא מארי עובדין טבין.

ולהעיר מר״פ חלק: כל ישראל כו׳ שנאמר ועמך כולם צדיקים כו׳ חוץ כו׳. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ה. פהמ״ש שם סוף ההקדמה.

6) כמש״נ (איוב יא, ט): ארוכה מארץ מדה גו׳.